

Hygiena našich predkov alebo „... umývaj sa každý deň...“

Medzi čistotou a špinou panuje odveký súboj: sprevádzajú ľudstvo, ktoré si pre ne volí vždy iné znamienko. V stredoveku boli atribútom špiny zápach, neporiadok, zlo, nereseť a telesnosť, atribútom čistoty krása, vôňa, cudnosť a duchovno. Duch bol cenený viac ako telo, preto bolo potrebné starať sa o ducha, nie o telo. Páchnuci askéti v špinavých handrách však stelesňovali čistotu, najmä tú duchovnú. Ešte na začiatku novoveku nemusela byť vlastná špina len súčasťou náboženskej askézy. Ilustruje to prípad španielskej princeznej Izabely, najmilšej dcéry kráľa Filipa II. Tá sa vraj roku 1601 zaviazala neprezliecť si košeľu, kým Španieli nedobijú mesto Ostende. Udatným vojakom to trvalo tri roky... Farba, ktorú medzitým získala košeľa princeznej, o niečo svetlejšia ako farba marhúľ, nesie na jej počesť označenie Izabelina.

STREDOVEKÁ OČISTA TELA

Prípád infantky bol nepochybne výnimočný, no nikoho nepohoršoval: naši predkovia sa o telesnú čistotu skutočne veľmi nestarali. Ani lekári netrvali na pravidelnom umývaní, praní a čistení odevov či upratovaní príbytkov. Stredoveká a ranonovoveká ulica občas pripomínala stoku: pri neexistencii kanalizácie a odpadkových nádob sa po ulici povalovalo či tieklo všetko, čo sa už doma nespotrebovalo. Na mestských komunikáciách sa stretávali chodci s domácimi zvieratami.

Začiatky inštitucionalizácie

Hygienu, teda na zdravotných zásadách postavená náuka o správnom spôsobe života jedinca i spoločnosti, bola ešte v plienkach. Všeobecná – komunálna – hygiena, zabezpečujúca vytváranie a ochranu zdravého životného prostredia, najmä sídlisk, sa v ná-

znakoch objavila v období osvieteniského absolutizmu, keď sa na krajských úradoch v rakúskych krajinách zaviedla funkcia *krajského fyzikusa*, teda lekára, a pôrodnej babice. Uplatňovanie základných hygienických zásad sa však mohlo rozvinúť až v modernom štáte a modernej komunálnej politike. Osobná hygiena je staršia, hoci predpokladom jej dôsledného dodržiavania bola práve spomínaná moderná komunálna politika, ktorá budovala v mestách kanalizáciu, vodovody (až potom sa umývanie stalo prístupným širokým vrstvám) a otvárala mestské priestranstvo vzduchu a slnku. Rozvoj hygieny ako jedného z najmladších odvetví lekárskej vedy sa začal až v poslednom desaťročí 19. storočia, keď sa na európskych lekárskejších fakultách začali zriaďovať samostatné „stolice“ hygieny. Od mája do októbra 1911 sa v Drážďanoch konala Prvá

medzinárodná hygienická výstava, ktorú navštívilo päť a pol milióna návštevníkov. Jej cieľom bolo predovšetkým motivovať každého – bez ohľadu na jeho sociálne postavenie – k osobnej starostlivosti o zdravie. To zahŕňalo pole osobnej hygieny (kam patrí aj starostlivosť o krásu), čistoty príbytku a komunálnu hygienu.

Čistota v dejinách ľudstva

Ak sa obzrieme späť, uvedomíme si, že časovo najvzdialenejší starovek sa vyznačoval relatívne najvyvinutejším zmyslom pre čistotu. Starí Rimania navštevovali kúpele a, podobne ako pred nimi Gréci, pestovali kult tela a zdravia. Stredoveký človek sa síce umýval, ale dôraz sa kládol na dušu. Kúpele

zostali súčasťou aj stredovekého mesta: ako centrum hygieny a zdravia (mestský kúpeľník ovládal základné liečebné úkony ako púšťanie žilou, prikladanie baniek a pijavíc, zavedenie klystúru a pod.), ale aj miesto stretávania sa, ba i neresti – prostitúcie.

Renesancia zdedila po stredoveku nedôveru k ľudskému telu a jeho slabostiam, súčasne však objavila kult krásy a nahoty. Talianska renesancia, hlásajúca návrat k ideálom antiky, sa usilovala o telesnú i duševnú dokonalosť. Antické ideály, ktoré sa rozšírili do Európy, však nasledoval syfilis a morové epidémie. Tie viedli k zatvoreniu nielen verejných domov, ale aj kúpeľov. Obave z vody nahrávala aj súdobá medicína, podľa ktorej póry rozšírené vodou a teplom lepšie vstrebávajú rôzne škodliviny, ktoré spôsobujú ochorenia. Záujem o verejné kúpele v prvej polovici 17. storočia významne klesol a mnohé zanikli.